

38277

8%

Mali kažipot

za cesarsko prestolnico

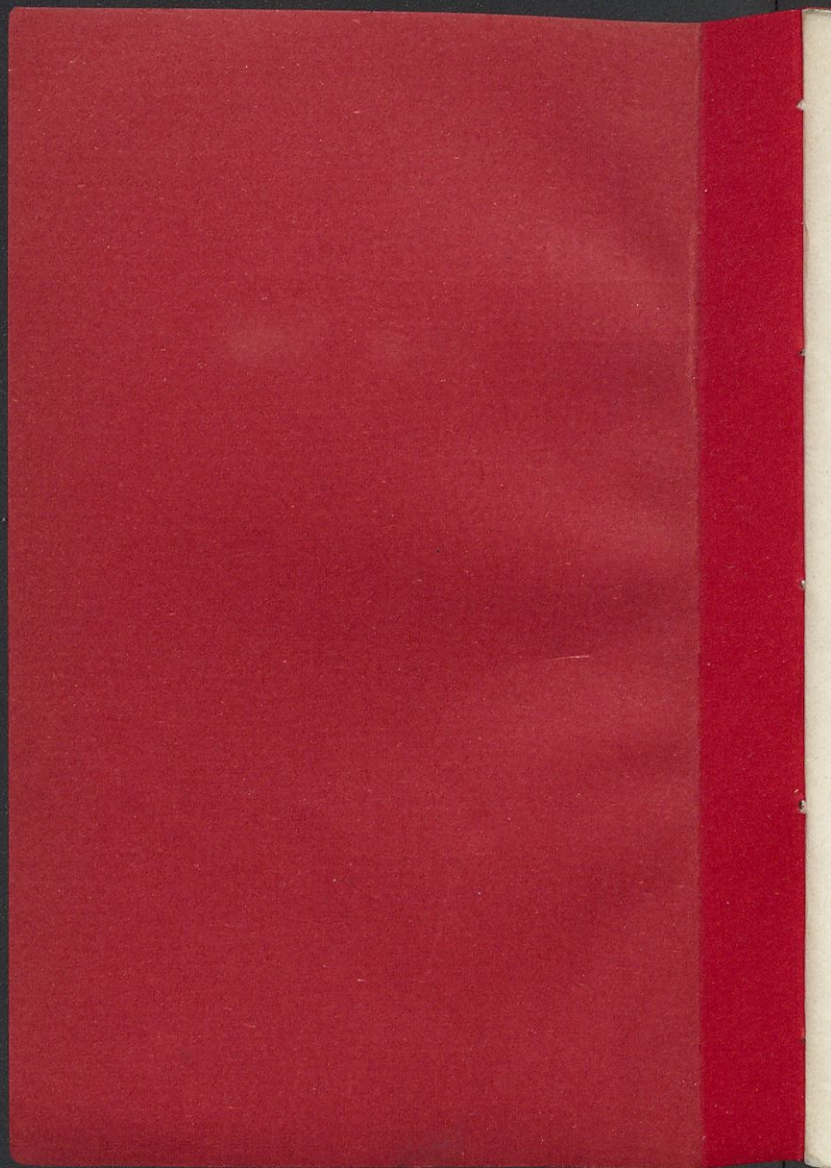
.... Dunaj

Z dvanajstimi slikami.

— Ljubljana, 1908. —

Sestavila deželna zveza za
tujski promet na Kranjskem
v Ljubljani. Izdal in založil
kranjski odbor za dunajski
cesarski slavnostni spreved.

Mali kažipot

za cesarsko prestolnico

.... Dunaj

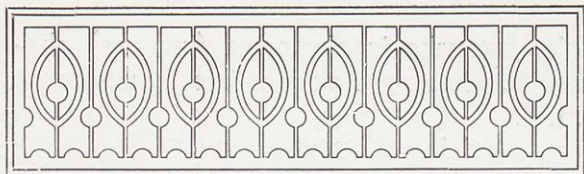

Z dvanajstimi slikami.

... Ljubljana, 1908. ...

Sestavila deželna zveza za
tujski promet na Kranjskem
v Ljubljani. Izdal in založil
kranjski odbor za dunajski
cesarski slavnostni sprevod.

I. Dunaj v splošnem.

Dunaj, glavno in stolno mesto avstrijskega cesarstva, leži ob Donavi na robu jako rodovitne ravnine. Zdaj šteje že skoro dva milijona prebivalcev. Poleg Nemcev, ki tvorijo ogromno večino, je tudi čez 100.000 Čehov in sploh so zastopani vsi avstrijski narodi; tudi Slovencev je čez 600 duš.

Pristni Dunajčan je v občevanju jako ljubeznjiv, vljuden in vesel.

Kot **cesarska prestolica** je Dunaj sedež treh skupnih ministrstev: zunanjega, vojnega in skupnega finančnega ministrstva. Poleg tega je sedež vseh ministrstev avstrijske državne polovice in drugih osrednjih oblastev.

Na Dunaju se zbirajo tudi ljudski zastopniki v **državni zbor** (glej sliko).

Tu so tudi vse visoke šole: vseučilišče ali univerza (glej sliko), tehnična visoka

šola, trgovska in eksportna (izvozna) akademija, akademija vpodobljajočih umetnosti i. t. d.

Dunaj je tudi prvo trgovsko in tovarniško mesto v cesarstvu.

Z dobro vodo so Dunajčanje preskrbljeni; dobivajo jo po vodovodu z gorskih studencev.

Razsvetljava imajo električno in plinovo.

II. Prometna sredstva.

Ker se stekajo vse železnice v cesarsko središče, ima Dunaj devet železniških kolodvorov in eno postajo za parnike, kajti Donava je plovna in oskrbuje promet z Gorenjo Avstrijsko in zlasti z Ogrkso nebroj parnikov.

Za nas sta najbolj važna **južni kolodvor** (Südbahnhof) v X. in **zahodni kolodvor** (Westbahnhof) v XV. okraju, koncem Mariahilferstrasse, ki veže srednje mesto s tem kolodvorom. Na prvega pridemo, ako se vozimo iz Trsta ali Ljubljane po progi južne železnice, na drugega pa, ako se peljemo po državni železnici. Zato si je treba najbolj zapomniti ta kolodvora.

Na **Franc Jožefov kolodvor** v IX. okraju dospe proga iz Prage. V II. okraju je **severozah. kolodvor** (Nordwestbahnhof), na katerem izstopajo potovalci iz Berolina Dresdena, Znojma. V tem okraju, skoro pri vходу v Prater je tudi **severni kolodvor** (Nordbahnhof), kamor se pride z Moravskega, Šlezije, Galicije in Rusije. Postaja parnikov je v III. okraju.

Mestna železnica s parnim obratom vozi deloma nad in deloma pod zemljo. Zelo zanimiva in cena vožnja. Najvažnejša je proga ob meji notranjih okrajev med zunanjimi, takozvana »Gürtellinie,« in donavska proga »Wientallinie«, ki vozi do Pratra.

Mreža **električne cestne železnice** je zelo razširjena, da se z njo lahko pelje kolikormogoče hitro v najrazličnejše kraje mesta. Komur je izvošček predrag, se bo poslužil električne železnice in če ni na Dunaju znan, je najbolje, da vselej vpraša, na kateri voz naj sede. Izprevodniki so jako vljudni in povedo vsakemu, kje mu je izstopiti, če jih poprej zato prosi.

V prometu so **omnibusi**, ki vozijo pravtako v vse dele mesta in sprejemajo tudi prtljago. Včasih se je še bolje z omnibusom

peljati, ker vozijo tudi po notranjem mestu, kamor ne pride električna železnica.

Izvozčki. Razločevati je med samcem (Einspänner) in ostalimi izvozčki z dvema konjema (Fiaker). Prvi so cenejši, drugi so dragi in imajo skoro vsi gumijeve obroče na kolesih. Cenik mora imeti vsak izvošček pri sebi in ga je zahtevati, če ni v vozu nabit.

III. Postreščki in policija.

Postreščkov je na Dunaju jako veliko in so podobno oblečeni kakor ljubljanski. So jako postrežljivi in vljudni in dajo radi vsaka pojasnila. Svetuje se, da se vsakdo, če kakega policaja ni v bližini, obrne na postreščka.

Za javno varnost na Dunaju skrbe izvežbani **policaji**, nazovejo se: **Herr Wachmann!** ali stražniki, od katerih je nekaj tudi na konju. Obleko imajo tako kakor ljubljanski, le pokrivalo obstoji iz čelade, kakor jih imajo orožniki »pikelhavba«. Dunajski stražniki so znani po svoji ljubeznjivosti in postrežljivosti. **Vsakdo naj se v vseh slučajih, kadar mu je treba kakega svèta ali pomoči, zaupno obrne na stražnika, ki mu bo v vsakem oziru pomagal.**

IV. Razdelitev Dunaja.

Mesto Dunaj pokriva vsled svoje razsežnosti jako veliko ozemlja (20.000 ha s 40.000 hišami), toda z dobrim načrtom v roki se človek kmalu izpozna v tem labirintu hiš in si mora le najprej zapomniti glavno razdelitev mesta. Mesto je razdeljeno v 21 okrajev. V orientacijo moramo pa deliti Dunaj v tri glavne dele in sicer v prvi okraj ali **notranje mesto**, ki je središče Dunaja. Okrog notranjega mesta vodi široka cesta, »**Ring**« imenovana, katero si mora vsakdo zapomniti, ki je le enkrat šel po nji.

Sredi notranjega mesta je zopet daleč naokrog vidna cerkev **sv. Štefana** s svojim 139 m visokim stolpom. Od katerekoli strani se tujec pripelje na Dunaj, od povsod bo najprej uzrl to cerkev. Od trga sv. Štefana vodijo glavne ceste proti Ringu in proti nabrežju Donavskega kanala, ki oklepa na eni strani notranje mesto.

Če se torej pogleda načrt Dunaja, bo vsakdo takoj našel prvi okraj ter Ring. Kot drugi del Dunaja si predstavimo okraje okrog notranjega mesta in sicer II. okraj do vštevisi IX. okraja, ki jih vidimo v načrtu.

Te okraje zopet loči od ostalih okrajev pasovna črta »Gürtellinie«, po kateri vozi mestna železnica deloma nad, deloma pod zemljo. Še do leta 1890. so tvorili ti okraji (I.—IX.) »stari Dunaj«, ker je bil tukaj okop, ki je ločil notranje okraje od ostalih. Zdaj je kakor po Ringu tudi na »Gürtelnu« napravljena široka cesta in o okopih ni duha ne sluha.

Kot tretji del Dunaja razločujemo ostale okraje od X. do XXI., ki zopet oklepajo notranje okraje.

Če si torej človek v načrtu predoči te tri dele, bo tudi videl, da tvori sredino notranje mesto s cerkvijo sv. Štefana. Od tu in od Ringa vodijo potem glavne ceste kakor žarki od kake luči na zunaj.

Vsak okraj, razen prvega, ima tudi svoje ime in sicer: II. Leopoldstadt, III. Landstrass, IV. Wieden, V. Margareten, VI. Mariahilf, VII. Neubau, VIII. Josefstadt, IX. Alsergrund, X. Favoriten, XI. Simmering, XII. Meidling, XIII. Hietzing, XIV. Rudolfsheim, XV. Fünfhaus, XVI. Ottakring, XVII. Hernals, XVIII. Währing, XIX. Döbling, XX. Brigittenau in XXI. Floridsdorf.

V. Izprehod po Dunaju in važnejše podrobnosti.

Svoj izprehod začnemo pri cerkvi svetega Štefana, ki je že sama na sebi znamenitost prve vrste. To cerkev je že leta 1359. začel zidati vojvoda Rudolf IV. Ustanovitelj in se takorekoč še danes vedno zida, ker popravljanja ni nikoli konec. Z visokega stolpa je krasen razgled po celem Dunaju in okolici. Pod cerkvijo so katakombe.

Pred cerkvijo je trg **sv. Štefana** in zraven njega trg »**Stock im Eisen**«, ki je dobil svoje ime od drevesnega parobka, ki stoji na voglu neke palače, ves obit z žebli. (Glej sliko). Pravijo, da je nekdanj vsak ključavničarski pomočnik, ki je prišel na Dunaj, zabil žrebelj v drevo. Dalje tudi pravijo, da je do tukaj segal dunajski gozd.

Od tega trga pridemo takoj na trg »**Graben**«, kjer so najlepše prodajalne in izložbe in je tudi največ življenja in vrvenja tukaj. Spomenik Sv. Trojica se je postavil v spomin na kugo leta 1649., ki je razsajala na Dunaju. Koncem Grabna pridemo čez **Kohlmarkt** na trg **sv. Mihaela** in tu ugle damo **cesarski dvorec** z dvema vodnjakoma

kot spomenikoma pred njim in sicer »Moč na morju« in »Moč na suhem«. Cesarski dvor obstoji iz obsežnih poslopij in trgov in ima s trga sv. Mihaela prehod na dvorišče, kjer je dvorna straža, in od tu na Ring. Na dvorišču cesarskega dvora svira opoludne vedno vojaška godba (pravijo ji Burgmusik) in obenem se menja cesarska straža.

Od trga sv. Mihaela vodi **Avguštinska cesta** s cerkvijo sv. Avguština na Albrehtov trg, kjer stoji takoj malo naprej **dvorno operno gledališče**.

Tu smo pa že na Koroški cesti »Kärntnerstrasse« z elegantnimi prodajalnami in hoteli. Ta cesta je ena najglavnejših prometnih cest na Dunaju. Vsporedno z njo je **novi trg »Neuer Markt«** s kapucinsko cerkvijo, kjer je cesarska grobnica.

Omeniti je še trg »Am Hof«, ki je jako obsežen in ima 7inpol metrov visok votiven steber ter **spomenik** očeta **Radeckija** (glej sliko). Na tem trgu je tudi državno vojno ministrstvo in palača papeževega poslanika na Dunajskem dvoru, nuncijatura.

V prvem okraju so nastanjena skoro vsa ministrstva, glavna pošta in druge oblasti in

uradi. Tu imajo tudi prvi avstrijski plemeni-
taši in banke svoje palače.

Ker nam je prostor zelo omejen, mora-
mo pohiteti na glavno dunajsko cesto Ring.
Cesta je 57 m široka in oklepa s Franc Jo-
žefovim nabrežjem ob Donavskem kanalu
celo notranje mesto z dolgostjo ene in pol
ure. Tu je poseben prostor (drevored) za
pešce, na drugi strani za jezdece in se sploh
s tako cesto ne more ponašati nobeno drugo
mesto na svetu. Ob nji stojijo najlepše pa-
lače in tudi večina dunajskih znamenitosti.

Izhod vzemimo pri Aspernskem mostu,
črez katerega pridemo v Prater. Tu se za-
čne **Stubenring**. Levo pustimo za seboj
veliko poslopje **glavni carinski urad** ter dru-
ge krasne palače. Stubenringa se drži **Park-**
ring, na katerega meji lepi 15 ha obsegajoči
mestni park z mnogimi marmornatimi spo-
meniki. Potem pride **Kolowratring** v bližini
Beethovenov trg z Beethovenovim spome-
nikom. Koncem tega Ringa pridemo do
Schwarzenbergovega trga, ki ima v ozadju
krasen vodomet, ki meče vodo 60 metrov
visoko.

Ob **Kärntnerringu** stojе trije hoteli prve
vrste namreč hotel Imperial, Grand Hotel

in Hotel Bristol. Vsporedno s Kärntnerringom leži **Karlov trg** (Karlsplatz) s **Karlovo cerkvijo** (glej sliko). Takoj zraven je **tehnična visoka šola**.

Nato pride **Opernring** z že omenjenim **c. kr. dvornim opernim glediščem** (glej sliko). Vsporedno z Opernringom je Elizabetna cesta s **Schillerjevim trgom**, na tem Schillerjev spomenik. Ob trgu stojita pravosodno in železniško ministrstvo in **c. kr. akademija upodobljajočih umetnosti**.

Burgring ima tudi krasna poslopja, v prvi vrsti **c. kr. dvorna muzeja** in sicer naravoslovni muzej in umetnohistorični muzej, ki ju deli velik trg oziroma park z bronastim velikim **spomenikom cesarice Marije Terezije** v sredi (glej sliko).

Na nasprotni strani stoji cesarski дворец s trgom »Heldenplatz« (glej sliko), na katerem sta spomenika nadvojvoda Karola in princa Evgena.

Burgringa se dotika **Franzensring**, ki ima ob desni strani **ljudski vrt** (Volksgarten) in ob levi **justično palačo**. Nasproti ljudskega vrta stoji velikansko krasno **državnozborsko poslopje** (Parlament), zidano v grškem slogu in zavzema 16.000 m² prostora (glej

sliko). Takoj nato stoji v parku **nova mestna hiša** (rotovž), monumentalno velekrasno poslopje z visokim stolpom v sredi. V tej palači je omeniti slavnostno dvorano, mestni muzej in knjižnico ter rotovško klet pod zemljo, kjer se točijo pristna spodnjeavstrijska vina. Okrašena je s slikami in vsaki dan do pozne noči napolnjena z žejnimi ljudmi. Nasproti mestne hiše stoji tudi ob Ringu **c. kr. dvorno gledališče** (glej sliko).

Zopet na levo ob Ringu je nova **univerza** ali **vseučilišče**, katero obiskuje čez osem tisoč dijakov in dijakinj iz Avstrije in drugih držav. (Glej sliko).

Severno od univerze, kjer se stikata Francov Ring in **Schottenring**, se razprostira **Maksimiljanov trg** z **votivno cerkvijo** v sredi, ena najlepših stavb nove dobe, katero so sezidali hvaležni avstrijski narodi v spomin srečne rešitve našega cesarja iz morilčeve roke leta 1853. (glej sliko).

Ob Schottenringu so važnejše stavbe **policijsko predsedstvo** in **nova borza**.

Od drugih posebnosti na Dunaju moremo omeniti le še najvažnejše.

Cesarski grad **Schönbrunn** leži v velikanskem parku v XII. okraju in se lahko

pelje do tja z električno železnico. Znamenita je posebno menažerija živali in ptičev, domačih in divjih, vseh vrst in iz vseh delov sveta. Živali se vidijo vse na prostem v velikih kletkah. Važen je tudi botanični vrt, kjer so vse vrste rastline, cvetlic in dreves. V parku je mnogo kipov, spomenikov, med njimi posebno **rimске razvaline**.

Važno si je tudi ogledati **tehnologični obrtni muzej**, ki ima stalno razstavo obrtnih strojev v IX. okraju Währingerstrasse.

V XI. okraju je **osrednje pokopališče** s krasnimi grobnicami in spomeniki.

VI. Prater.

Prater leži v II. okraju med Donavskim kanalom in Donavo. Iz prvega okraja se pride v Prater čez Aspernski most, ki smo ga že omenili in po Praterstrasse do Pratersterna. Prvo, kar si je v pratra zapomniti, je Praterstern, ker je tukaj križišče vseh mogočih železnic, zlasti električnih cestnih železnic, s katerimi se lahko od vseh koncev mesta pripelje sem. Sredi trga je spomenik admirala Tegetthofa, ki je leta 1866.

pri Visu (Lissa) premagal v bitki na morju italijansko brodovje.

Od Pratersterna vodi na desno glavni drevored (Hauptallee), ki je eno uro dolg in po kateri se prepeljavajo kočije dunajskih plemenitašev in bogatašev. Takoj v začetku glavnega drevoreda je angleški vrt z zabaviščem »Benetke na Dunaju« (Venedig in Wien). V bližini je **velikansko kolo** (Riesenrad), 64 m visoko, ki se vrti in ima ob robu 30 vagonov po 20 sedežev v vsakem. Razgled s kolesa je veličasten po vsem Dunaju in okolici.

Druga glavna cesta naravnost od Pratersterna je **razstavna cesta** (**Ausstellungsstrasse**). Med njo in glavnim drevoredom leži ljudski Prater ali »Wurstelprater«, glavno torišče dunajskega veselega življenja. Tu so različna zabavišča, gugalnice, vrtiljaki mala gledališča itd.

Malo dalje od ljudskega pratra je razstavni prostor, kjer se je vršila svetovna razstava leta 1873. in od katere je ostala še 90 metrov visoka železna stavba »**rotunda**«. Vrh strehe tvori cesarska krona, s katere se nudi lep razgled.

V Pratru si je torej treba zapomniti rotundo in velikansko kolo, ki se oba že od daleč vidita. Od kolesa je prav blizu Praterstern in kdor je tukaj, se ne more več izgubiti.

VII. Kdaj se lahko ogledajo dunajske znamenitosti?

Arzenal v X. okraju obsega vojni muzej in zmagovalne pridobitve. Ponedeljek, torek in četrtek od 9. do 1. ure; sredo, petek in soboto od 1. do 5. ure. Ponedeljek, torek in petek je plačati eno krono, ostale dni nič.

Dvorno gledališče, I. Franzensring, se lahko ogleda vsak dan od 9. do 12. in od 3. do 5. ure, če se poprej prihlasi pri nadzorniku. Vstopnina 60 v.

Tehnologični obrtni muzej, IX. Währingerstrasse. Nedeljo od 9. do 12. ure in četrtek od 10. do 4. ure.

Cesarska grobnica v kapucinski cerkvi I. Neuer Markt, vsak dan od 9. do 12. ure.

Zgodovinski muzej in zbirka orožja mesta Dunaj v novi mestni hiši. Nedeljo in praznike od 9. do 1. ure, torek in četrtek od 9. do 2. ure prosto. Ostale dni od 9. do 3. ure proti vstopnini 2 K.

Dvorna knjižnica, I. Josefplatz, vsak dan od 9. do 4. ure.

Cesarski dvorec, I. Franzensplatz. Cesarske sobe. Ako je dvor odsoten, priglasiti se je pri dvornem glavarju od 3. do 5. ure.

Dvorni hlevi, VII. Hofstallstrasse, vsak dan od 10. do 2. ure, vstopnina 60 v.

Umetnozgodovinski dvorni muzej, I. Burgring 5. Nedelje in praznike od 9. do 2., torek, sredo, petek in soboto od 10. do 3., vstopnina 1 K.

Naravoslovnozgodovinski dvorni muzej, I. Burgring 7. Četrtek od 10. do 3. ure in nedeljo od 9. do 2. ure prosto. Ponedeljek od 1. do 4. ure, sredo in soboto od 10. do 3. ure; vstopnina 1 K.

Rotšildovi vrtovi v XVIII. okraju. Le včasih odprti.

Rotunda v Pratru. Od 9. do 5. ure; vstopnina 40 v.

C. in kr. zakladnica, Schweizerhof. Poprej pismeno prositi.

Štefanov stolp. Od 8. do 5. ure; vstopnina 40 v.

Poleg tega so še različne umetniške razstave in galerije, o katerih se pa dobi pojasnila v dnevnih časopisih.

Svarilo.

Ko prideš v tuje veliko mesto — kakor je Dunaj — **pazi in varuj se!**

Dunaj je vkljub toliki množici prebivalstva, precej varno mesto, vendar ni za tujca, posebno z dežele brez nevarnosti.

1. Ker je promet velik, paziti je, **če prestopiš kako ulico ali trg, da te ne povozi** ali električna železnica, ki šviga po vseh krajih, ali kak brzi fijakar.

2. Ako stopiš v kak vagon kake železnice, katerekoli vrste, prepričaj se, da je pravi, ker jih je pogosto več skupaj na enem mestu, ki vozijo na različne kraje.

3. Ako zgrešiš pot in ne najdeš domu, najbolje da najameš ali postreščka ali kak voz (fijakar), da te pelje tja.

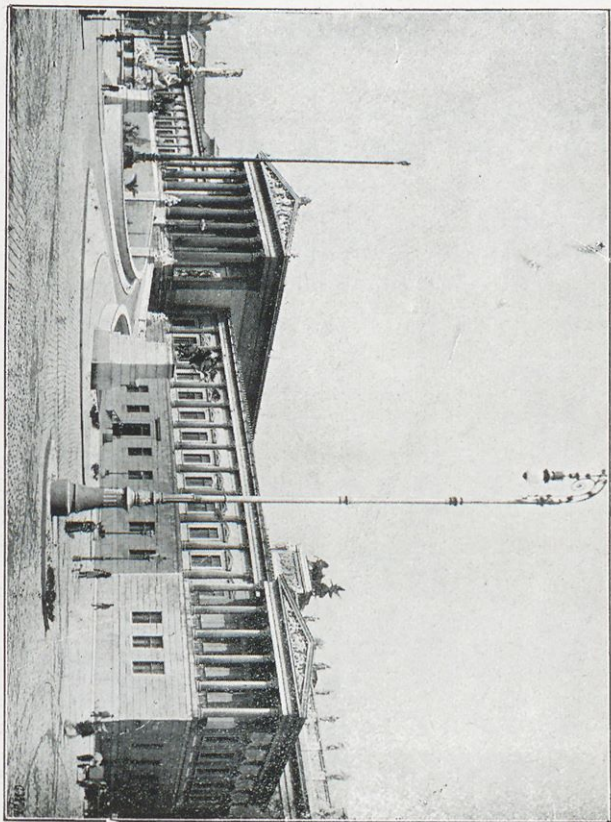
4. Varuj se žepnih tatov, katerih je na Dunaju mnogo. Varuj se vseh ljudi, ki ti, ne da jih prosiš, ponujajo kako uslugo ali zabavo. Navadno so sleparji.

5. Varuj se zloglasnih gostiln in kavarn.

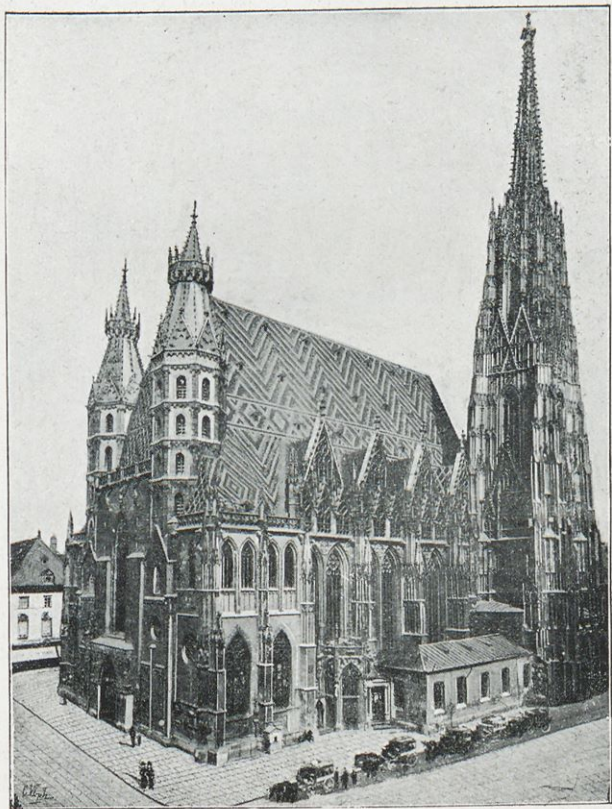
6. Varuj se popivanja ali igre z neznanimi osebami.

Slike.

Državna zbornica, zidana 1875—1883.

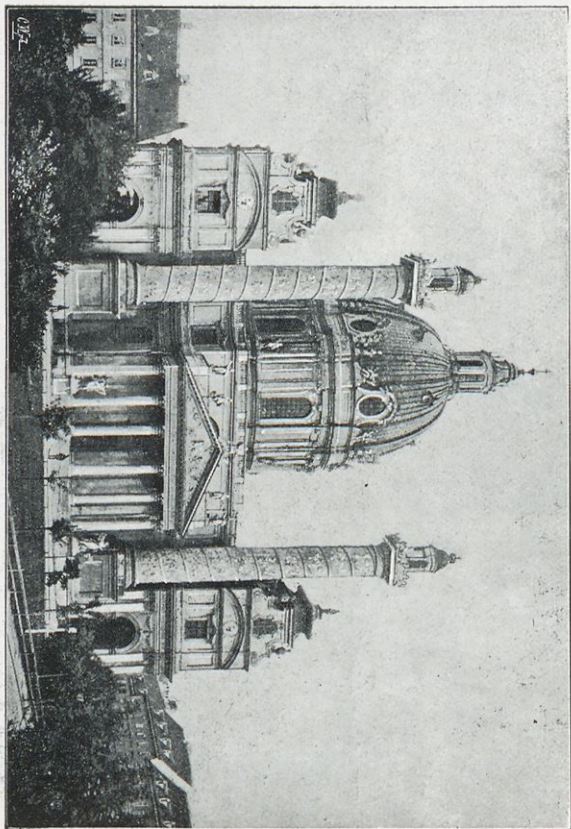
Cerkev sv. Štefana.

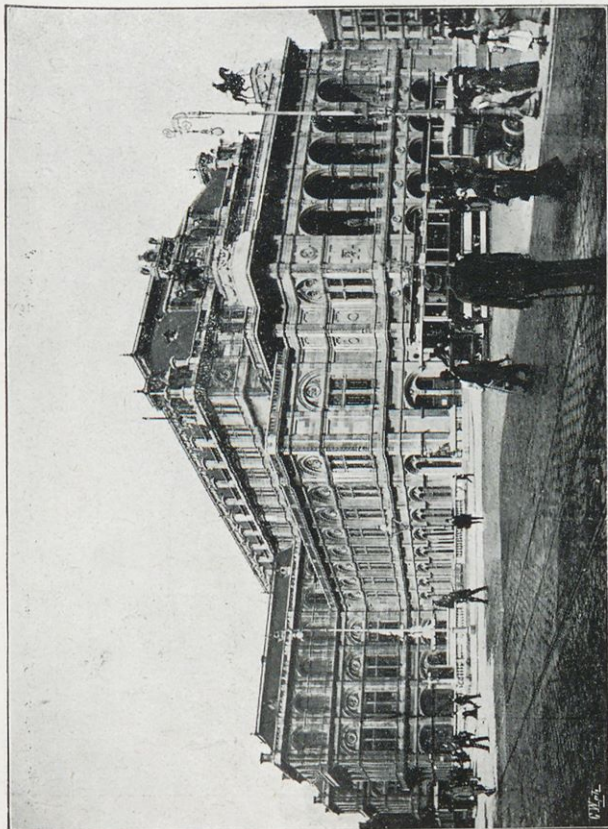
»Stock im Eisen.«

Radeckijev spomenik.

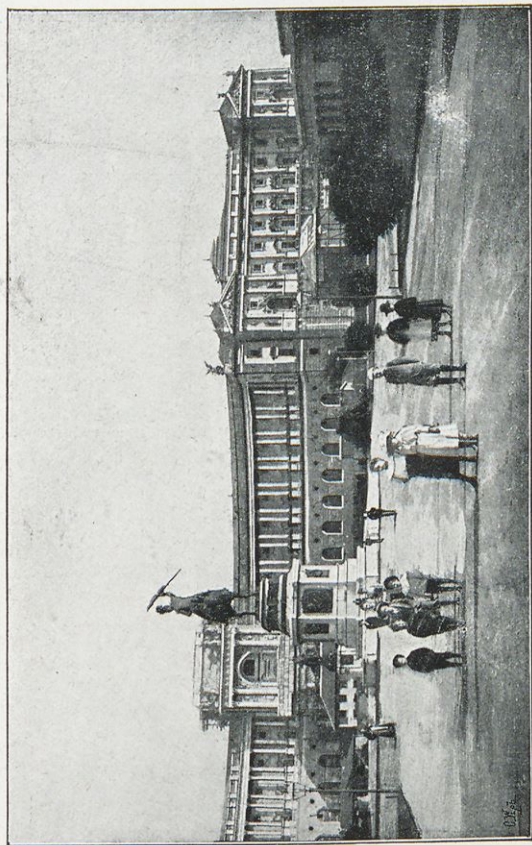
Karlova cerkev, sežidal Karol VI. 1716—1737.

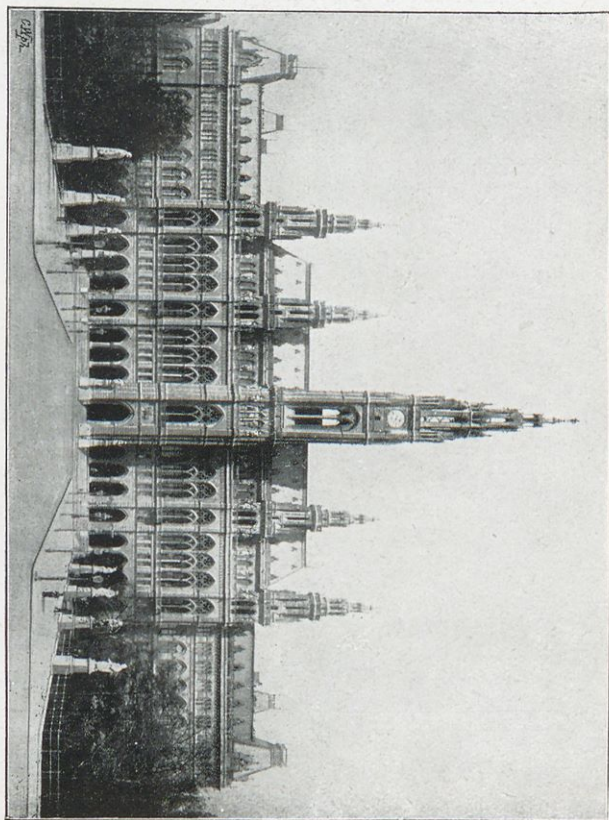
C. kr. dvorno operno gledališče, sezidano 1861 — 1868.

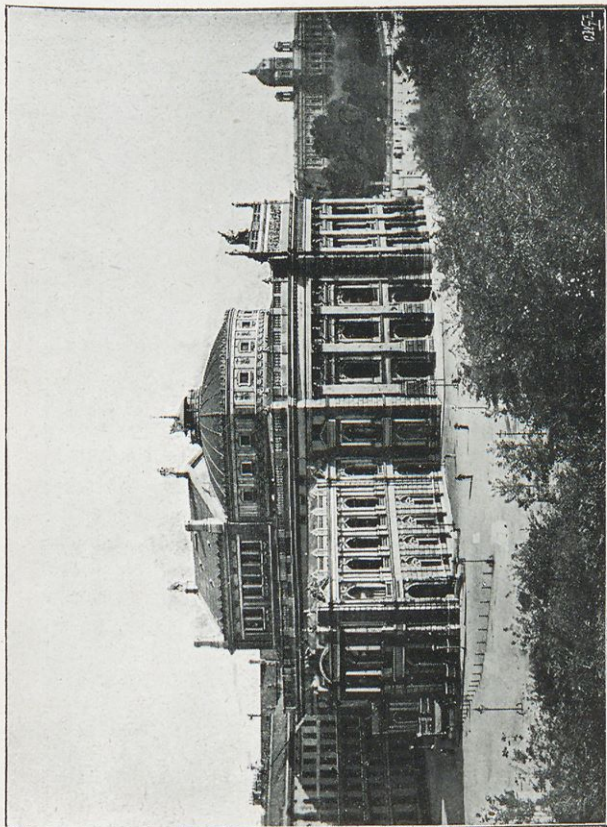
Spomenik cesarice Marije Terezije.

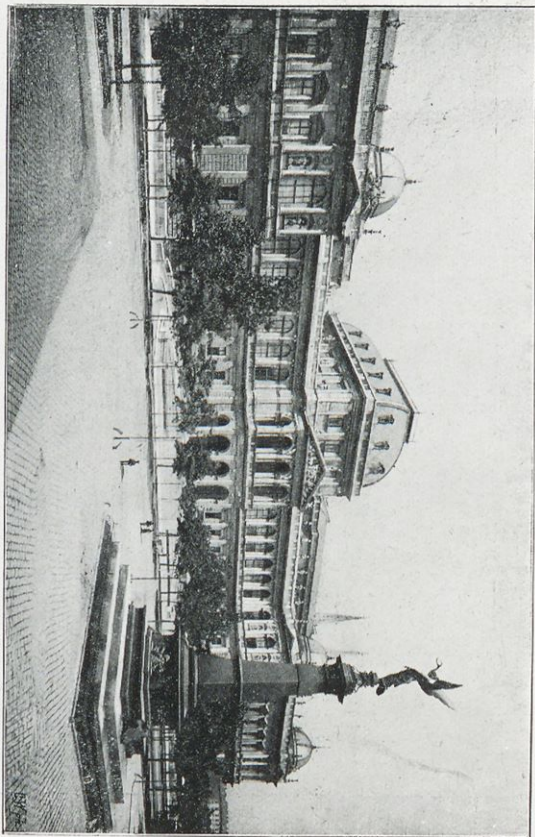
Cesarski dvorec s spomenikom nadvojvoda Karola.

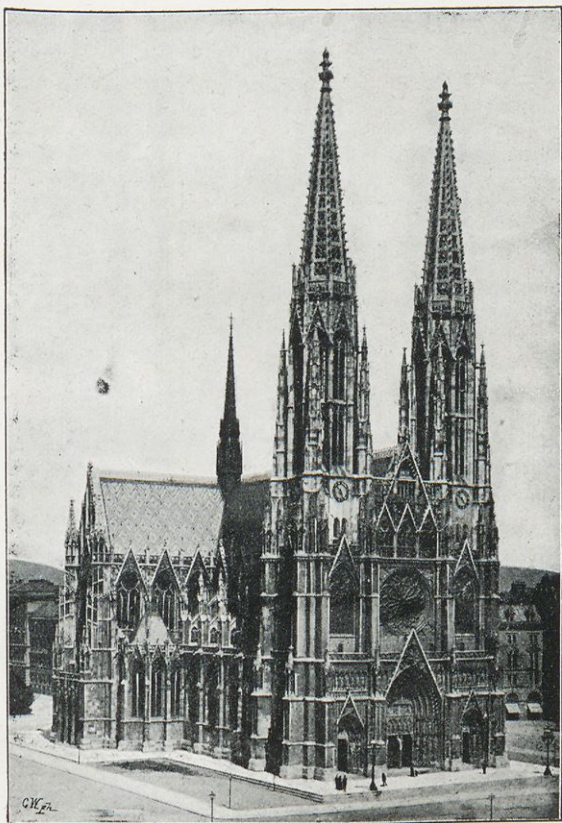
Nova mestna hiša.

C. kr. dvorno gledališče, zidano l. 1873—1888.

Vseučilišče, zidano l. 1873—1884.

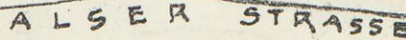

Votivna cerkev.

GLAVNIH CEST

NA

DUNAJU

JOSEFSTÄDTER - STR.

LERCHENFELDER-G.

BVBE GASSE

MARIAHILFER-STR.

ZAPADNI
KOLUDVOR

KARLOVA
CERKEV

PRAYER

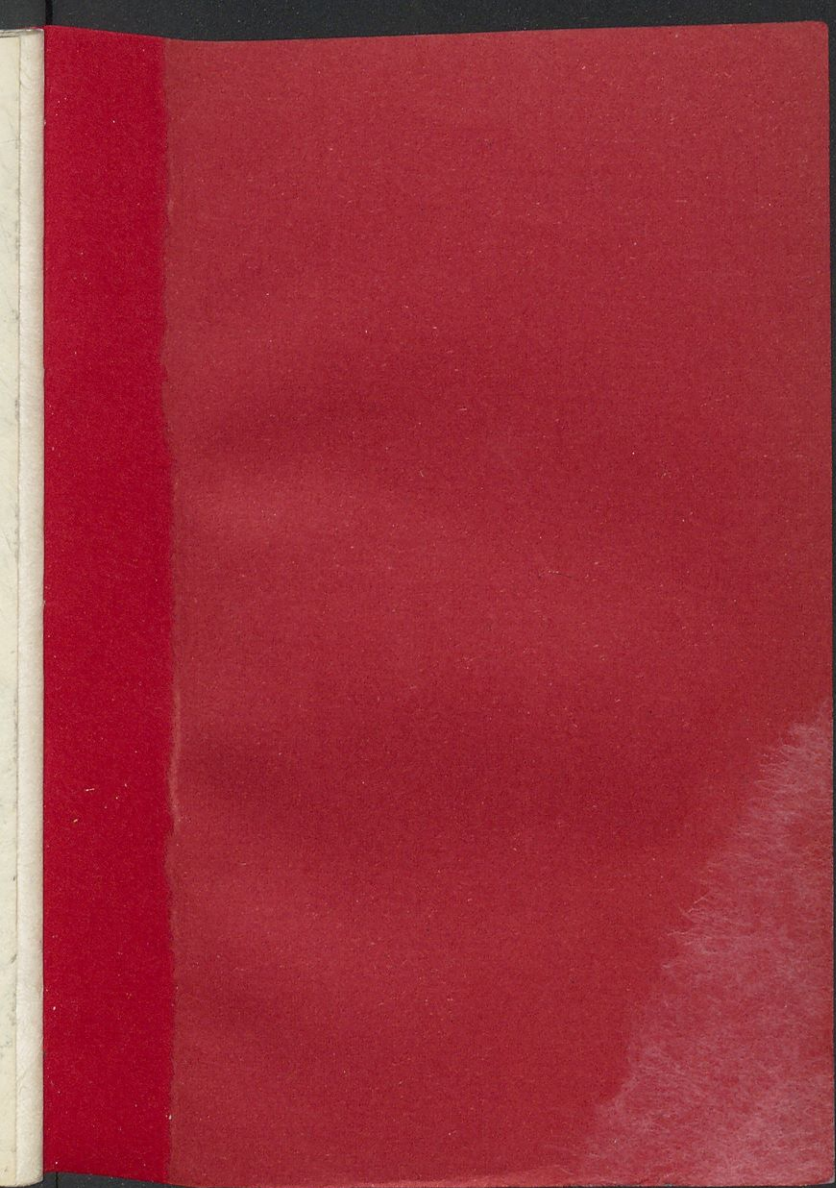
CLAVINI BREVED

LANDSTRASSE

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000514606

Tiskala Katoliška tiskarna v Ljubljani.
